

Новорічна обрядовість слобожан наприкінці XIX – на початку XX ст.

Ігор Теліженко

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: telek1989@mail.ru

Проблематика вивчення новорічної обрядовості безпосередньо пов'язана з визначенням ступеня присутності в ній язичницьких елементів, що тісно переплелися з християнським світосприйняттям. Для визначення особливостей існування подвійної свідомості, а також можливих варіацій зустрічі Нового року українцями дуже цінний матеріал надають регіональні дослідження. Одним з таких малодосліджених в цьому аспекті є культурно-етнографічний регіон Слобожанщина.

Тому предметом нашого дослідження є обрядовість Нового року (день Василя) на Слобожанщині в кінці XIX – на початку XX ст., який святкували 1/14 січня (ст. ст. / н. ст.) та усі пов'язані з цим святом обрядодії.

Для вивчення цього питання неможливо переоцінити такі джерела, як «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Старобельский уезд: очерки по этнографии края» за редакцією В. В. Іванова (1898 р.), «Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии» П. В. Іванова (1907 р.), «Народний календар Валуйського повіту (Борисівської волості) у Вороніжчині» М. Дикарьова (1905 р.). Усі ці праці є ґрунтовними розвідками щодо календарної обрядовості слобожан окремих повітів і містять змістовний матеріал, який, на жаль, не був гідно оцінений та узагальнений в контексті обрядовості Слобожанщини.

Історіографія проблематики вивчення новорічної обрядовості українців загалом обмежена всього декількома роботами узагальнюючого характеру: «Українські народні свята та звичаї» (1993) В. К. Сапіги, «Звичаї нашого народу: етнографічний нарис» (1993) О. Воропая, «Український рік у своїх обрядах та звичаях в історичному освітленні» С. Килимника (1964). Серед них вирізняється робота О. В. Курочкіна «Новорічні свята українців: традиції і сучасність» (1978 р.), проте усі вони стосуються циклу зимової обрядовості на Україні загалом. Інформація щодо слобожанських варіантів обрядовості Нового року майже відсутня.

Спробою наукового осмислення польових матеріалів стала збірка «Муравський шлях-97: Матеріали фольклорно-етнографічної експедиції (по селах Богодухівського, Валківського, Краснокутського та Нововодолазького районів Харківської області)», упорядкована М. М. Красиковим, Н. П. Олійник, В. М. Осадною, М. О. Семеновою. Але узагальнення стосувалися варіантів зустрічі Нового року, що побутували не раніше 20–30 років XX ст.

Новизна авторського підходу є в тому, щоб дослідити та узагальнити всю наявну інформацію з даної теми, оскільки спеціальних наукових

досліджень з обрядовості Нового року на Слобожанщині в кінці XIX – початку XX ст., не існує. Питання символіки новорічної обрядовості представлені в науковій літературі фрагментарно. Тому об'єктом нашого дослідження постає на сам перед символічність обрядів і дій, що супроводжували зустріч Нового року у слобожан і українців загалом.

Потрібно розмежувати фази зустрічі Нового року, які були притаманні обрядовості слобожан:

- готування відповідних обрядових страв, що символізували добробут;
- виконання магічних обрядових пісень – щедрівок;
- символічне «посівання» («посипання»), яке мало виразний магічно-аграрний зміст.

Уся новорічна обрядовість сповнена символікою оновлення і надлишку, що тісно переплітається з культом предків: саме зранку на Василя (або протягом дня) спалювали у садку, обкурюючи дерева, сміття, яке не виміталось з Різдва. Це називалося «палити, смалити діда, дідам та бабам ноги гріти», що вказує на спорідненість з культом предків (часто людей ховали у садках).

Традиційні обряди новорічного циклу – це складний обрядово-звичаєвий комплекс, в якому міцно переплелися елементи язичництва та християнства. Його функції відповідали прагненням оновлення життя (набуття добробуту, щастя), що асоціювались з високим урожаєм та плодовитістю худоби; відведенням зла (неврожаю, хвороби, смерті), передбаченням і впливом на майбутнє у висхідній точці, якою вважався Новий рік.